

ДОСЛІДНИЦЬКА ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ А. КОЛОМІЙЦЯ

Грицюк О.Ю., Кречко Н.М., Якобенчук Н.О.

Київський національний університет культури і мистецтв

У центрі уваги статті знаходиться науково-дослідницька та педагогічна діяльність А. Коломійця. Проводиться огляд існуючих джерел, які стосуються творчості А. Коломійця. Стаття висвітлює питання педагогічної, дослідницької, редакторської роботи композитора. Розглядаються педагогічні методи А. Коломійця, його стиль викладання, відношення до студентів. Стаття характеризує науково-дослідницьку діяльність композитора в ракурсі його редакторської роботи.

Ключові слова: Коломієць, Ревуцький, педагогічна діяльність, дослідження, редакція.

Багатогранна творча діяльність А. Коломійця – композиторська, наукова, педагогічна, громадська, – тісно пов'язана з Київською консерваторією, де він працював понад п'ятдесят п'ять років. Анатолій Панасович Коломієць – талановитий український композитор, педагог, заслужений діяч мистецтв України, професор, учень видатного майстра Л. Ревуцького.

Постановка проблеми. Творча та педагогічна діяльність А. Коломійця, хоч є явищем цікавим та самобутнім, мало розглядалась у наукових дослідженнях до цього часу. Тому на сьогодні існує проблема неповного розкриття особистості А. Коломійця, зокрема як композитора, педагога, музичного редактора. Оскільки його педагогічна робота займає важливе місце як у творчості самого композитора, так і в історії нинішньої Національної музичної академії України, існує потреба зробити поглиблений огляд діяльності А. Коломійця, підвести новий підсумок у дослідженнях, з залученням нових доступних сьогодні матеріалів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день існує порівняно небагато матеріалів, що стосуються особистості й творчого доробку А. Коломійця. Більша частина цих матеріалів поки що не опублікована, зберігається в архівах. До неопублікованих документів відносяться матеріали трьох архівів. Найбільш масштабний із них – сімейний, що зберігається у родині брата А. Коломійця, Всеволода Панасовича. В архіві Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського знаходиться особова справа А. Коломійця. Власний архів композитора Центрального державного архіву-музею літератури та мистецтва України незначний і зберігає лише кілька партитур та невелику кількість фотографій.

Серед опублікованих матеріалів основною працею є коротка монографія Л. Івахненко, видана в серії «Творчі портрети українських композиторів» та є єдиною на даний момент працею, що висвітлює біографію та творчість А. Коломійця [2]. Невелика за обсягом, ця праця не є ґрунтовним дослідженням, оскільки спрямована, передусім, на вирішення освітніх завдань, розрахована на учнів музичних шкіл та студентів музичних училищ. Природно, що в ній творчість А. Коломійця характеризується узагальнено, питання індивідуального композиторського стилю висвітлюється лише частково.

Окрім цього в періодичних виданнях різних років опубліковано ряд статей, присвячених А. Коломійцю та визначним датам його життя. Існують лише нечисленні статті М. Дремлюги [1],

Л. Івахненко, [3], В. Коломійця [6], А. Мухи [7], Б. Сюти [8], які торкаються творчих досягнень композитора. Вище зазначені статті характеризують здебільшого композиторську діяльність А. Коломійця. Тому існує проблема у вивченні дослідницької та педагогічної діяльності А. Коломійця, адже головним чином джерела показують його композиторську сторону.

В роботі Л. Івахненко згадується про цінний документ з особистого архіву А. Коломійця – його «Щоденник». Це записи, які були зроблені композитором під час занять в класі професора Ревуцького Л. М. Анатолій Панасович започаткував «Щоденник» у 1948 році, коли йому спала на думку ідея занотовувати висловлювання Л. Ревуцького, пов'язані з творчим процесом і мистецтвом взагалі, і вів його протягом 25-ти років. У 2015 році з допомогою брата композитора, Всеволода Панасовича Коломійця, ця праця була видана під назвою «Пам'ятні записки. Розмови з учителем» [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. А. Коломієць знайий у музичних колах не лише як композитор. Протягом всього життя він займався педагогічною, творчою, редакційною та громадською роботою. Будучи високо ерудованою людиною, широко обізнаним в музичній літературі багатьох жанрів, А. Коломієць вдало поєднував у собі якості композитора, піаніста і педагога. Тому багатогранну особистість А. Коломійця варто розглядати цілісно, детально вивчивши всі сфери його діяльності.

Таким чином **метою статті** стало висвітлення тих сфер діяльності А. Коломійця, які досі були мало вивчені, підсумувати його досягнення в дослідницькій та педагогічній діяльності в аспекті співвідношення традиції та новаторства, взаємодії індивідуального та національного. Серед завдань дослідження було вивчення існуючих на даний момент опублікованих матеріалів та літератури по творчості А. Коломійця, а також вивчення типових рис його індивідуального педагогічного стилю.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна робота А. Коломійця – це вагомий внесок у навчальний процес на кафедрах композиції та хорового диригування Київської консерваторії. Ним зроблено багато у справі підготовки висококваліфікованих кадрів. Серед випускників А. Коломійця видатні композитори, симфонічні та хорові диригенти, багато з яких до сьогодні працюють в Україні та за її межами. Варто згадати імена композиторів, вихідців з класу А. Коломійця, без яких не можна уявити сучасну українську

музичну культуру. Багато з них стали членами Спілки композиторів України. Це О. Білаш, В. Верменич, Л. Дичко, В. Зубицький, І. Карабіч, О. Кива, С. Станкович, В. Степурко, В. Філіпенко, Ю. Шамо, О. Яковчук. Курс хорового аранжування у А. Коломійця проходили диригенти та хормейстери провідних хорових колективів України – Л. Бухонська, Г. Горбатенко, Т. Копилова, Є. Савчук та інші.

Першим досвідом А. Коломійця у педагогічній сфері стала робота викладачем Київського державного музичного училища ім. Р. М. Глієра. З дванадцяти років роботи в училищі (1944–1956 рр.) п'ять останніх з них А. Коломієць поєднував з роботою в Київській консерваторії. Педагогічна робота А. Коломійця у Київській Державній ордену Леніна консерваторії ім. П. І. Чайковського почалася у 1951 році, коли його відразу після закінчення аспірантури було прийнято штатним викладачем курсу читання симфонічних партитур та хорового аранжування. З 1957 року А. Коломійцю доручено курс поліфонії та гармонії на композиторському факультеті, що пізніше став основним педагогічним навантаженням. Отримавши у 1951 році вчену ступінь кандидата мистецтвознавства, А. Коломієць здобуває й вищі звання. Так, у 1958 році він стає старшим викладачем, а з 1961 року має вчене звання доцента. В 1976 році А. Коломійця призначено на посаду професора кафедри композиції та інструментовки.

А. Коломієць був видатним своєю грою на фортепіано. Тому не дивно, що перед тим, як вступити на педагогічне поприще, він кілька років працював концертмейстером спочатку в Київському державному академічному драматичному театрі ім. І. Франка, що як і консерваторія знаходився в евакуації у Ташкенті, згодом, по приїзді у Київ, – у музичному училищі ім. Р. М. Глієра. Виконання А. Коломійця у ролі концертмейстера завжди відзначалося особливою гнучкістю та вмінням підлаштовуватись під колектив у будь-якій ситуації.

Прекрасно володіючи інструментом, маючи феноменальну читку з листа, чудову музичну пам'ять і талант імпровізації, він, ще за роки свого навчання у консерваторії часто ілюстрував твори, підготовлені Л. Ревуцьким на заняття. Така ілюстрація була дуже доречна і під час його власних уроків, коли А. Коломієць вже викладав у консерваторії. У той час, коли були відсутні звукові платівки, це було необхідним для ознайомлення студентів із класичним та сучасним репертуаром. У спогадах народного артиста України, композитора В. Кирейка знаходимо підтвердження важливості піаністичних здібностей А. Коломійця: «Досконале володіння фортепіано, природжений хист Анатолія Панасовича до імпровізації було значною практичною допомогою в його педагогічній діяльності» [4]. Студенти А. Коломійця стверджують, що такого об'єму музичного матеріалу, з яким знайомив їх Анатолій Панасович, не давав жоден інший викладач.

Доручити А. Коломійцю саме дисципліну читання партитур було дуже доречним рішенням, адже він був справді знавцем тембрової розшифровки партитур. Він вмів відобразити на фортепіано незвичайний ефект тембру інструмен-

тальної та вокальної музики. Під час виконання А. Коломійцем хорових фрагментів було відчутне звучання кожного голосу. Т. Некрасова, зараз викладач Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, а на той час випускниця історико-теоретичного факультету Київської консерваторії, стверджує, що А. Коломієць навіть показував для прикладу: як можна програти формально, а як проінтонувати хоровий спів. Також вона згадує про унікальне темброве відчуття, яким володів А. Коломієць, необхідне для реалізації звучання хорової та інструментальної музики на фортепіано.

Однак, головне місце у педагогічній роботі А. Коломійця займало викладання поліфонії. Глибоке знання предмета в історичному розвитку, особливо чудове знання творчості Й. С. Баха, постійне самозбагачення аналітичним вивченням поліфонії класиків вітчизняної музики та сучасних композиторів пояснювали високий рівень педагогічної майстерності у викладанні дисципліни. Народний артист України, композитор та професор Київської консерваторії М. Дремлюга у своїх спогадах розповідає, що Анатолій Панасович охоче ділився досвідом, результатами своїх спостережень в галузі поліфонії зі своїми колегами: «Я не можу забути те захоплення, яке викликав його аналітичний розгляд поліфонії в фортепіанних концертах М. Метнера, аналіз фуг О. Глазунова, Д. Шостаковича» [1].

Прикладом відносин з учнями стали для А. Коломійця його відносини з Л. Ревуцьким. Як відомо, Левко Миколайович, будучи педагогом А. Коломійця, проявляв до свого студента щире батьківське любов. Їх спілкування не обмежувалося рамками класу і продовжувалося до останніх днів Л. Ревуцького. Таке відношення до студентів передалося й Анатолію Панасовичу. Не маючи власної сім'ї (розлучення з жінкою відбулося в молодому віці), він все своє піклування проявляв до студентів. Часто навіть допомагав з купівлею одягу та харчів. З огляду на скрутні часи, які переживала країна у післявоєнну добу, період соціалізму та, пізніше, перебудови, така допомога з його боку не лише підтримувала студентів матеріально, а й давала наснагу до подальшої праці і розуміння відчуття турботи в їхню адресу.

А. Коломієць був винятково музичною людиною. Вивчаючи на уроках твір, він глибоко «занурювався» у нього, вдаючись до найменших деталей. Такої ж скрупульозності до навчання вимагав від своїх студентів. Анатолій Панасович не визнавав запізнь чи пропусків занять. Дуже вимогливо ставився до виконання домашнього завдання. При цьому А. Коломієць показував яскравий приклад власними вчинками. Навіть при написанні творів він, перебуваючи у постійному творчому пошуку, осмислював найменші деталі, знаходив кілька варіантів рішення, щоб обрати з них найбільш досконалий.

А. Коломієць був дуже грамотною людиною. В своєму оточенні його називали вченим – енциклопедистом. Багато його висловів запам'ятовувалися студентами і ставали афоризмами у стінах консерваторії. За розповідями його колишніх студентів та колег, Анатолій Панасович мав тонке почуття гумору. Перебуваю-

чи у гарному настрої, він часто включав у процес уроку жарти по відношенню до виконаних студентами завдань, в яких приховувалися суть помилки та реакції самого А. Коломійця. Таке поєднання ерудиції в музичній сфері та вміння показати її у комічному контексті створило неповторний образ А. Коломійця і закріпило за ним враження неординарної творчої особистості.

Науково – дослідницька робота, поряд із творчої та педагогічною, була одним із основних напрямків діяльності А. Коломійця. Відправною точкою у цій сфері стало написання його першої наукової праці – дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата мистецтвознавства, – «Найважливіші додаткові епізоди в новій редакції опери «Тарас Бульба» М. В. Лисенка». В даній роботі А. Коломієць взяв до розгляду третю, найбільш вдалу, редакцію опери, здійснену Л. Ревуцьким та Б. Лятошинським у 1955 році для постановки у Київському театрі опери та балету. Провівши детальну роботу по вивченню матеріалів, пов'язаних з тематикою його досліджень, питаннями змісту, стилю, творчого методу, композиторських прийомів твору М. Лисенка, А. Коломієць визначив вісім суттєвих моментів нової редакції, які поглиблюють роль народу в опері та більш яскраво втілюють образи головних героїв. У дослідженні він висвітлив зв'язок між змістом і художньою формою нових епізодів, підкреслив важливість динамічного розвитку провідного тематичного матеріалу у створенні наскрізної дії. До дисертації А. Коломійця постійно звертаються музиканти. Вона вважається значним внеском у вивчення фундаментального твору української класики.

Ще одна лінія науково-творчої роботи А. Коломійця – це редагування, зокрема завершення недописаних творів, підготовка до видання академічних зібрань творів українських композиторів-класиків. Неординарність такої праці полягає у збереженні творчого стилю конкретного композитора. А. Коломієць, ретельно вивчаючи стилістику композиторів, маючи бездоганний смак і вміння проникнути в сутність твору, тонко відчувуючи його природу, ввійшов у коло фахівців, які взяли на себе відповідальність підготовки до видання академічних зібрань творів Г. Верьовки, В. Косенка, М. Лисенка, Л. Ревуцького, К. Стеценка.

На рахунку А. Коломійця значна кількість відредагованих та дописаних ним творів. Це дитячі опери К. Стеценка «Івасик-Телесик» та «Лисичка, Котик і Півник», твір М. Лисенка «Гей, за наш рідний край» на слова В. Самійленка для мішаного хору в супроводі фортепіано.

А. Коломієць входив до редакційної колегії десяти томного видання зібрання творів В. Косенка, яке тривало протягом 1965–1967 рр. Він здійснив редагування I, II томів, до яких увійшли фортепіанні твори В. Косенка, III-го тому, який вміщує камерно-вокальний доробок композитора (31 романс та 13 обробок народних пісень), а також VIII-го тому, до якого увійшов Концерт для фортепіано з оркестром. Редагування Концерту проводилося у співпраці з Л. Ревуцьким та Г. Майбородою.

У 70-х роках А. Коломієць працював над п'ятим і частково шостим томом зібрання творів Г. Верьовки. До п'ятого тому увійшли обробки

українських, російських, польських та інших народних пісень та кілька революційних пісень для різних складів хорових колективів а саррелла чи в супроводі фортепіано об'єднаних назвою «Народні та революційні пісні в обробці для хору». Редакційна робота полягала в уточненні голосоведення в хорових партіях, упорядкуванні фактури супроводу і внесенні агогічних та динамічних відтінків. Для шостого тому була дописана поема-кантата «Тополя» за мотивами однойменного твору Т. Шевченка, а також відредаговано інші хорові твори.

Наступним на черзі було зібрання творів Л. Ревуцького. Поміж одинадцяти томного зібрання для роботи А. Коломійцю було доручено п'ятий, до якого увійшли фортепіанні твори та камерно-інструментальні ансамблі, і восьмий том, який вміщує хорові твори Л. Ревуцького, а саме обробки народних пісень для мішаного хору а саррелла та різного складу хору в супроводі фортепіано.

Своєю копійкою науково-творчою роботою по редагуванню і відродженню творів українських композиторів А. Коломієць зробив значний внесок у здобуток національної музичної культури України. Тим самим він спрямував та збагатив українську музичну літературу, поповнив її за рахунок дописання незавершених робіт українських композиторів-класиків.

Висновок. А. Коломієць став для сучасного покоління музикантів еталоном скромності та працьовитості. В будь-якій сфері своєї професійної діяльності він був надзвичайно вимогливим – і до себе, і до своїх учнів, стверджуючи, таким чином, високу планку творчої та виконавської майстерності. Таким чином, він виховав могутню плеяду провідних сучасних композиторів України, при цьому залишаючись менш відомим, ніж його вихованці. Постійно і систематично працюючи, А. Коломієць створював умови регулярної ретельної роботи, що завжди є запорукою розвитку закладених в студентів здібностей і досягнення бажаної мети.

Про А. Коломійця слід говорити як про людину працьовиту та відповідальну. Його діяльність – це зразок організованості та систематичності як в педагогічному процесі, так і в творчості. Ретельно проводячи педагогічну діяльність та будучи досить скрупульозним у написанні творів, А. Коломієць був дуже вимогливим і до своїх вихованців. Від них він завжди вимагав відданості своїй справі, демонструючи собою яскравий тому приклад.

А. Коломієць – носій традицій. Це, знову ж, стосується не лише музики і проявляється в характері композитора. Як людина тонкого смаку і високих якостей, він уособлює таку єдність особистості, яка проявляє себе органічно в різних напрямках діяльності. Щодо традицій в музиці, то А. Коломійцю варто віддати належне і розкрити його роль як хранителя принципів, що склалися в творчості українських композиторів-класиків. Творячи в умовах, коли всі навколо тяжіють до новизни композиторської техніки, до пошуку нових засобів музичної виразності, А. Коломієць залишається вірним традиціям і твердо тримається тих музичних «устоїв», які були провідними у становленні української музики кінця XIX – першої половини XX століть.

А. Коломієць був прикладом благородного служіння музиці. Це видно з його редакційної роботи. Вміння підлаштуватися під стиль того чи іншого композитора, перейняти його композиторські особливості давали можливість відтворити певне музичне полотно у його завершеному вигляді. Сенс такої роботи криється не в задоволенні власних амбіцій, а в розкритті всієї повноти таланту інших композиторів, яких А. Коломієць вважав майстрами композиторської справи. Він вбачав свою місію у донесенні до наступних поколінь всього багатства музичної мови їх попередників, заповненні білих плям у творчості цих композиторів.

Таке нівелювання себе задля розкриття іншої особистості бачимо і у зв'язку з його «Щоденником». Традиційно, документ з такою назвою містить інформацію про його автора, знайомить читачів з його переживаннями, думками з того чи іншого приводу. В даному ж випадку головним героєм «Щоденника» стає інша людина. А. Коломієць повністю присвячує «Щоденник» своєму вчителю Л. Ревуцькому, тим самим виражаючи велику пошану до нього і його творчості.

Дана стаття залишає відкритими ряд питань стосовно особистості А. Коломієця. Це пов'язано з кількома чинниками, такими як обмеженість доступу до деяких джерел, не дуже активна пропаганда творчості композитора тощо. З іншого боку, залишаються відкритими перспективи більш детального дослідження діяльності А. Коломієця.

Пошук нової інформації є актуальним саме у найближчий час, поки є можливість спілкування з людьми, які особисто знали А. Коломієця, тісно з ним спілкувалися і співпрацювали. Також важливим кроком у вивченні матеріалів буде звернення до архівів, що зберігають інформацію про композитора, і вірний вибір методів аналізу та розшифрування джерел в цих архівах, описаних науковцями. Таким чином, матеріали архівів, як документи недавнього минулого, у сполученні з відгуками сучасників А. Коломієця допоможуть знайти можливості вивчення особистості композитора в контексті даної епохи. Таке багаторівневе вивчення (якщо додати ще розуміння композитора через знайомство з його творами) дає можливість якнайповніше осягнути всю глибину особистості А. Коломієця.

Список літератури:

1. Дремлюга М. Композитору і педагогу А. Коломієцю – 75 років / Микола Васильович Дремлюга // Культура і життя. – 1994. – 5 лютого. – С. 5.
2. Івахненко Л. Анатолій Коломієць / Лідія Іванівна Івахненко. – К.: Музична Україна, 2002. – 96 с.
3. Івахненко Л. Він присвятив себе музиці / Лідія Іванівна Івахненко // Культура і життя. – 1999. – 18 вересня.
4. Кирейко В. Слово про митця / Віталій Кирейко // Хорові твори без супроводу / Анатолій Опанасович Коломієць. – К.: Музична Україна, 1978. – 63 с.
5. Коломієць А. Пам'ятні записки. Розмови з учителем / Анатолій Коломієць. – К.: Сталь, 2015. – 151 с.
6. Коломієць В. Вшановуючи видатного музиканта / Всеволод Панасович Коломієць // Культура і життя. – 2002. – 11 грудня – С. 2.
7. Муха А. Лицар музики / Антон Іванович Муха // Культура і життя. – 2003. – 10 вересня – С. 4.
8. Сюта Б. Майстер мистецтва звуків / Богдан Омелянович Сюта // Вечірній Київ. – 1993. – 30 жовтня – С. 4.

Грицюк Е.Ю., Кречко Н.М., Якобенчук Н.А.

Киевский национальный университет культуры и искусств

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ И ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ А. КОЛОМИЙЦА

Аннотация

В центре внимания статьи находится научно-исследовательская и педагогическая деятельность А. Коломиєця. Проводится обзор существующих источников, которые касаются творчества А. Коломиєця. Статья освещает вопросы педагогической, исследовательской, редакторской работы композитора. Рассматриваются педагогические методы А. Коломиєця, его стиль преподавания, отношение к студентам. Статья характеризует научно-исследовательскую деятельность композитора в ракурсе его редакторской работы.

Ключевые слова: Коломиєць, Ревуцький, педагогическая деятельность, исследования, редакция.

Grytsiuk O.Y., Krechko N.M., Yakobenchuk N.O.

Kyiv National University of Culture and Arts

RESEARCH AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF A. KOLOMIETS

Summary

The focus of the article is the research and teaching activities of A. Kolomiets. A review of the existing sources, which relate to the work of A. Kolomiets, is being conducted. The article highlights the issues of pedagogical, research, editorial work of the composer. The pedagogical methods of A. Kolomiets, his teaching style, attitude towards students are considered. The article characterizes the research activity of the composer in the view of his editorial work.

Keywords: Kolomiets, Revutskiy, pedagogical activity, research, editorial staff.